

HORTENSIA PAPADAT-BENGESCU AND THE PSYCHOLOGICAL ANALYSIS PROSE

Mihaela Leu (Stroe)
PhD. student, University of Bucharest

Abstract: Papadat-Bengescu Hortensia opens the way for literature of analysis. Her novels exceed in a deep psychological survey, and his characters don't earn the reader from the beginning, but going through her work. Her prose is written under the impulse of Marcel Proust's work, focusing on the inner areas of human being. She creates the illusion of life, and her novels bring in front of us lively people with an unpredictable evolution. Attention is focused on daily existence, and the author adopts the position of a perfectly objective annalist.

Keywords: analysis, observation, novelist, evolution, objectivity

Proza perioadei interbelice este, prin excelență, proza scrisă sub impulsul operei lui Marcel Proust, adică proza de analiză psihologică propriu-zisă. Astfel, prin apariția ei, literatura română a câștigat un nou tip de roman, iar meritul revine Hortensiei Papadat-Bengescu.

Aceasta a punctat un moment hotărâtor în procesul de urbanizare a epicii. Creația obiectivă a scriitoarei trădează începutul orientării prozei spre zonele lăuntrice ale ființei umane. Deși a început cu o proză autentică, subiectivă, cu inserții lirice, au existat însă și prefigurări de creație obiectivă, reflectate în operele "Ape adânci", "Sfinxul", "Romanța provincială", "Femeia în fața oglinzii", "Balaurul".

Însă, spiritul obiectiv este surprins în deplinătatea lui în ciclul românesc ce are în centru familia Hallipa: "Fecioarele despletite", "Concert din muzică de Bach", "Drumul ascuns", "Rădăcini". Din punct de vedere stilistic, modul obiectivării este relatarea, o relatare, adesea, fadă. Relatarea e făcută de către un personaj, Nory Baldovin (în "Fecioarele despletite") și parțial în "Concert din muzică de Bach", dar îndeosebi de către naratorul însuși, un narator omniscient și omniprezent.

Dacă primul volum al ciclului transmite cititorului doar ceea ce Miny află cu privire la familia Hallipa, în special de la Nory, în volumele următoare, rolul naratorului e preluat în întregime de autoare. Aceasta își atribuie cunoașterea absolută a tuturor personajelor și dreptul de a le judeca. Le dezvăluie faptele, trecute și prezente, gândurile, intențiile, caracterizându-le sau chiar etichetându-le.

Aceste intervenții descalifică de obicei un romancier, însă, la Hortensia, ele au dobândit o funcție creativă. Autoarea reușește astfel să obțină rezultate remarcabile și parcă creează iluzia vieții. Romanele ei compun "o mare frescă a vieții noastre orășenești" (Eugen Lovinescu), aducând în prim-plan oameni vii, a căror evoluție e imprezvizibilă, psihologii, destine.

"Lenora și Doru Hallipa, fiicele lor Elena și Coca, bastarda perversă Mika-Lé, "feminista" Nory, Lică Trubadurul, nenorocita Sia, pătimașa Ada Razu, arianul Maxențiu, doctorul Walter, marele arivist, Dia Baldovin, Cora, adolescentul Ghighi Drăgănescu, sinucigașul, sordida și nebuna Aneta Pascu, junele amarez Costel Petrescu, depravata Ninon Dragu sunt ființe reale, despre care se poate discuta, și se discută, ca despre Dinu Păturică, Tănase Scatiu, Mara, Lică Sămădăul, Ion, Ana, Popa Man, Pîrgu, Stănică Rațiu."¹

¹ Micu, Dumitru, *Scurtă istorie a literaturii române*, Editura Iriana, 1995, p.163

Pe lângă ei se perindă și alte tipuri de personaje, urmărindu-se evoluția lor, ascensiunea, căderea, într-un tablou acaparant, care înfățișează privirii peisaje, medii, ambianțe, cu imagini sugestive ale opulenței și trândăviei. Nory îi frecventează pe Rimi și pe Drăgănești, în capitală, iar pe Hallipi îi vizitează la Prundeni. Revede și locul în care s-a născut și a copilărit, Gârla. În opera „Logodnicul”, Costel Petrescu bate în lung și în lat străzile bucureștene în căutare de aventuri și nimerește într-o familie promiscuă, mic burgheză. Prin această creație de oameni și de climate socio-morale, prin epos, romanul ciclic al Hortensiei devine, cum s-a afirmat, „o saga românească”.

Dacă în perioada interbelică afinitățile scriitoarei cu Proust au fost subestimate de critica literară, în ultimele decenii acestea au fost evidențiate cu insistență, subliniindu-se interesul ambilor romancieri pentru psihologiile contradictorii, pentru exteriorizarea unor funcții psihice generale și particulare, exercitate alternativ, revelarea succesivă a situației unui personaj în societate.

În ceea ce privește tehnica literară, asemănările sunt minime, așa cum a subliniat întotdeauna și criticul Lovinescu, deoarece unul dintre romancieri recuperează „timpul pierdut”, un timp relativ îndepărtat, iar celălalt reconstituie un trecut recent în cea mai mare parte.

Literatura de maturitate a Hortensiei Papadat-Bengescu se întocmește în cea mai mare parte din scenariu proiectate pe spații de timp considerabil anterioare celui prezent, al relatării. Atât faptele dezvăluite de Nory, în „Fecioarele despletite”, cât și acelea care fac obiectul relatărilor auctoriale sunt reconstituite într-un mod în care, dimpotrivă, le împinge în trecut și nu le apropie de momentul narării. Situațiile sunt relatate așa cum și le amintește scriitoarea și nu prezentate astfel încât să rezulte aparența că se desfășoară chiar în durata istorisirii.

Lumile celor două cicluri românești surprind spații existențiale diverse, care se deosebesc din punct de vedere social, deoarece se vor lumi închise. Civilizația ilustrată e un tablou diversificat, fiind evidențiate stadii diferite ale ei. Asemenea prozei lui Proust, proza Hortensiei Papadat-Bengescu zugrăvește o lume care caută să se izoleze sau să se facă inaccesibilă umanității din afară. La personajele ei surprindem anumite pretenții de aristocratism, care nu sunt decât impostură totală, „Lenora fiind fiica unui arhivar mizilean, Drăgănescu: feciorul cârciumarului Drăgan și al „babei Smoala”, Ada Razu provenind din „făinari” de sorginte gitană, Rim având tata un „modest vameș”, Walter, rămas orfan de mic, îmbogățindu-se prin căsătoria cu obeza Salema Efraim. Fiică de boier, Nory Baldovin e copil din flori, ca și „prințul” Maxențiu, făcut se zice, cu un „bătrân prinț” de o cântăreață de varietate, Zaza”. Doar Dia Baldovin are origine boierească neîndoielnică, ceilalți alcătuind o protipendadă de parveniți.

Întâlnim și la Proust astfel de cazuri, deoarece noblețea baronilor, conților, prinților nu se remarcă prin autenticitate. În ciclul Hallipa, un simulacru de lume distinsă se descompune prin pătrunderea unor imigranți ieșiți de curând de prin subteranele societății. Cei care au „promovat” recent, copiază stilul de existență al celor cățarați anterior cu câteva trepte pe scara socială. Dacă ne gândim să identificăm o trăsătură comună a lumii Hortensiei și a lumii lui Proust, aceea ar fi snobismul, lumea personajelor scriitoarei fiind măcinată de boli și surpată în interior de matrimonii impuse.

Elena Drăgănescu pregătește un concert, ca prințesele și ducesele pariziene și întocmește cu mare exigență lista invitaților. În salonul de lux al doctorului Walter, unde se regăsesc expuse tablouri, covoare scumpe, obiecte de artă, se țin recepții somptuoase, iar în grădina din jurul lui, serbări. Atât în saloanele metropolei descrise de Hortensia, cât și în cele ale cartierului Saint Germain, se cultivă ca valoare supremă, modernitatea.

Conversația e la rang înalt în romanele scriitoarei noastre, fiind și principala modalitate a creației, însă ceea ce individualizează opera și o încadrează în afara romanelor românești tradiționale este modalitatea inedită de analiză psihologică. Psihologia femeii în diferite ipostaze e descrisă magistral de Hortensia: pe stradă, în tramvai, în baie, în timp ce mănâncă. Sunt surprinse în mod revelator manifestări de psihologie juvenilă și infantilă, de psihologie senilă, de psihologie adulterină, de psihologie a pușlamalei agreabile, a bărbatului „fraier” și a celui cu simțurile pervertite.

Melancoliile personajelor, complexe, stările trăite de bolnavi, isteriile, măcinările lăuntrice, răbufnirile imprevizibile, toate alcătuiesc un tablou sugestiv al psihologiei umane surprinse în volumele scriitoarei. Totodată, sunt surprinse sugestiv involuții de toate felurile, în special ale personajelor feminine. Acestea sunt inhibitate, neajutorate intelectual, traumatizate, dezavantajate fizic.

Parcurgând romanele Hortensiei, ai senzația, ca cititor, că ești pus în direct contact cu vibrația interioară a fiecărui personaj, cu lumea lui sensibilă. Autoarea adoptă, în toate aceste romane ale perioadei „obiective”, poziția și optica unui cronicar anonim, perfect obiectiv. Nu se limitează însă doar la a observa, doar la a înregistra. Face în permanență abstracție de sine însăși, nu ascunde nimic. Totul e dezvăluit, în mod minuțios și calm, ba chiar necruțător.

Obiectivitatea nu exclude relatarea participativă. Aprecierile autoarei sunt imparțiale. Niciun personaj nu e privilegiat, persecutat. Se aplică aceeași metodă de analiză tuturor.

În mod instinctiv, romanciera a ajuns să creeze în convergență cu una dintre orientările dominante în proza europeană a secolului și nu doar, un spirit de obiectivitate. De aceea, a fost în căutare de noi istorii, drame, psihologii. Chiar scriitoarea a subliniat că, în lumea pe care o surprinde, aceasta nu e aleasă din speciile excepționale, ci dintre oamenii din realitatea cotidiană, cu fapte uzuale. Își motiva alegerea prin convingerea că, în realitatea pe care o analizează, uzuală, poate identifica mult mai mult caracter.

Prin romanele Hortensiei, s-a produs o schimbare și în literatura română, în sensul că personajul nu mai este acel „erou”, nu mai parcurge situații-limită, nu mai este surprins prin dominantele firii sale. Atenția e concentrată acum tot mai mult asupra existenței cotidiene, stereotipe, a faptelor obișnuite.

Hortensia Papadat-Bengescu deschide la noi drumul literaturii de analiză, romanele ei excelând în sondajul psihologic adânc, nu și în creația de tipologii. Așa cum specifica și criticul Ibrăileanu, nu există romancier care să poată renunța total la creație, deși întreprinde cea mai amănunțită explorare a sufletului omenesc. Accentul cade pe stările sufletești, nevroze, sentimente. Amorul capătă forme diferite în „Concert din muzică de Bach”, intimidat de convenții la Elena Drăgănescu, calculat, cinic, nerușinat la Ada Razu, morbid la profesorul Rim. Mediul descris de autoare se poate încadra din punct de vedere sociologic într-unul fără morală, fără gust, fără tradiții.

E ilustrată lumea parveniților îmbogățiți de după război. Lică Trubadurul a fost plutonier-major în armată, milionarul Drăgănescu e descendentul unei familii de cârciumari, Ada Razu e fată de făinar. Cu toate acestea, sufletul lor e încă primitiv, grosier, din civilizație împrumutând parcă doar *confortul*. Sunt lipsiți de estetică, de senzualitate, sunt brutali, fără reticențe.

Totodată, literatura practică de Hortensia e una feminină, ea unind lirismul inerent sufletului feminin cu spiritul analitic, ajungându-se la o fuziune de tip stendhalian, în care autoobservația lucidă amplifică viața emoțională. Lovinescu aprecia că lirismul scriitoarei nu rămâne doar în faza simplei explorări, nu exprimă doar revoltă, nu e o forță elementară și inconștientă. El vine dintr-o sensibilitate vibrantă. Sunt asociate două forțe contradictorii, emoția și analiza, care dau literaturii scriitoarei un caracter patetic. Această fuziune s-a produs însă de-a lungul evoluției ei, de la notația lirică la epica obiectivă, de la „Ape adânci” la „Rădăcini”.

Despre volumul „Ape adânci”, criticul Ibrăileanu afirma că se remarcă prin originalitate și caracterul eminent feminin, prin repertoriul infinit de senzații fine, variate, nuanțate. Literatura feminină a Hortensiei Papadat-Bengescu proclamă apetitul de viață potențată, bucuria de a trăi intens și înalt, drepturile imprescriptibile ale naturii individuale și protestarea împotriva prejudecăților care se opun acestei concepții. După încetarea colaborării cu „Viața românească”, entuziasmul criticului la adresa scriitoarei s-a diminuat, toate cărțile pe care aceasta le-a publicat după această perioadă fiind socotite erori artistice. A fost însă fidelă cercului „Sburătorul”, de la ședințele căruia nu lipsea niciodată și în cadrul căruia se bucura de o admirație fără margini, ajungându-se să fie considerată nu numai creatoarea romanului orășenesc, dar și singura noastră scriitoare de talie europeană.

Hortensia Papadat-Bengescu este prima scriitoare din literatura română care promovează conceptul de feminitate în cadrul romanului interbelic, analizând cu luciditate și curaj profunzimele misterului feminin, remarcându-se o preocupare aproape obsesivă pentru anumite teme. În creațiile sale sunt abordate teme diverse, precum dragostea, familia, maternitatea, erotismul, emanciparea femeii, parvenirea, cariera, snobismul și tema eșecului. Intenția este una polemică, deoarece se induce subtil dorința de a medita asupra șanselor de afirmare pe care le are feminitatea, într-o lume în care convenționalismul, falsele valori, lipsa de scrupule, aparența sufocă aspirațiile.

“Romanciera femeilor”², așa cum o apreciază Pompiliu Constantinescu, este ”fără îndoială scriitorul care a exercitat o înrâurire mai adâncă asupra romanului nou”³, aducând inovații substanțiale romanului românesc sub raport tematic, structural și stilistic, contribuind la procesul urbanizării literaturii noastre, după aserțiunea criticului Eugen Lovinescu.

Femininul, respectiv feminitatea dobândesc alte valențe în proza modernă, în viziune romantică ideea de plenitudine feminină confundându-se cu iubire, carieră, familie, maternitate. Eșecul reprezintă adeseori factorul care duce la dezechilibru și fracturează aspirațiile. Romanul „Rădăcini” reprezintă” romanul a trei maniace: Aneta Pascu, Nory Baldovin și Dia Baldovin, cu totul lipsit de o semnificație umană sau socială. Romanul are și unele situații înduioșătoare sau pagini scrise cu artă, dar toate acestea nu reușesc să ștergă atmosfera de muzeu patologic, cu statui de ceară puse într-o totală dezordine.”⁴

Astfel, asistăm la duelul dintre Nory, prietenă a Elenei Drăgănescu și Dia, sora eroinei. Cea dintâi e fata naturală a moșierului Baldovin. Crescută ca atare, în educația ei s-au amestecat, cu inconștiență, atenția și disprețul, obligația și dezinteresul. Nory e un fel de răzvrătită din ambiție. E lipsită de feminitate, bărbătoasă, energică, face politică, avocatură, se preocupă de toate. Deși se pare că disprețuiește total purtările distinse, o fascinează aerele de mare doamnă ale Diei, descendenta adevărată a Baldovinilor. Între acestea ia naștere o ostilitate cu rădăcini profunde în trecut, Nory dorind, prin sora sa vitregă, să-și recapete locul pe care socotește că l-a pierdut, pe care societatea i l-a uzurpat. Dia are sădit în sânge stilul de a se lăsa servită, de a socoti orice gest afectuos al ei un dar princiar. Fără să vrea, o jignește permanent pe Nory. Toate planurile acesteia eșuează. Dia nu reușește să înțeleagă insistența surorii sale, o enervează, deși Nory o întreține.

Degradarea umană e transpusă la nivel stilistic prin metafora bolii, deoarece spitalul, sanatoriul, cabinetul medical se transformă în spații de locuit ale bolnavilor reali sau inchipuiți, atât în „Concert din muzică de Bach”, cât și în „Drumul ascuns” sau „Rădăcini”. Familia Rim își inaugurează un cabinet medical exclusivist, care este și reședință, fiind rezervat protipendadei feminine a Bucureștiului. “Cabinetul de consultație, foarte spațios, era prevăzut cu tot confortul [...]. Cristalul meselor și dulapurilor, uneltele variate străluceau: erau acolo canapele felurite cu resorturi complicate. Lina manevră una din ele care se înălță și se întinse tocmai ca masa operatorie.”⁵

Scriitoarea întocmește adevărate fișe de observație a personajelor sale, surprinzându-le manifestările maladive. Utilizează o terminologie științifică, cu rigurozitate, urmărind degradarea fizică, înregistrată cu voluptate.

Foarte multe dintre personajele care populează romanele sunt medici, infirmiere, surori medicale, moașe (Lina, Rim, Walter, Pejan, etc.). Lenora din “Fecioare despletite” se căsătorește cu doctorul Walter, după divorțul de moșierul Hallipa, domiciliul din palatul Barodin fiind o anexă a sanatoriului de lux, pe care acesta îl deține. “Corpul de casă, vizibil de pe șosea, la stânga rondului întâi ce leagă Calea Victoriei cu alea păduricii bucureștene, clădire cu aspect de castel bavarez, era numai centrala instituției; trei pavilioane impunătoare și noi erau simetric repartizate înapoi în mijlocul parcului și legate de corpul principal prin lungi coridoare; pavilionul de chirurgie, cel de

² Pompiliu, Constantinescu, *Romanul românesc interbelic*, Editura Minerva, București, 1977, p.79

³ Tudor, Vianu, *Arta prozatorilor români*, Editura Minerva, București, 1988, p.226

⁴ Valeriu, Ciobanu, *Hortensia Papadat-Bengescu*, Editura pentru literatură, București, 1965, p.233

⁵ Hortensia, Papadat-Bengescu, *Concert din muzică de Bach*, Ediția a II-a, Editura Albatros, București, 1972, p.5

boli interne și cel de boli nervoase; în fund, izolat sub ocrotirea brazilor și a teilor, se afla un al patrulea pentru contagioase, cu stil de adevărat pavilion de vânatoare.”⁶

În acest spațiu rece, Lenora rătăcește parcă către alterare și moarte. Va agoniza lent, în mod umilitor, în acest palat transformat din cămin în spital și cavou. Cancerul îi degradează esența ființei și a feminității debordante.

Așadar, Hortensia Papadat-Bengescu se dovedește a fi magistrală în descrierea procesului alterării umane, moralele și fizice, în analiza patologiei și a bolilor trupești sau sufletești, primind aprecieri din partea criticilor literari. A reușit să pătrundă în adâncurile subconștientului, investigând universul fiziologic în toată semnificația lui, greu de transpus, de altfel, în epica literară. Se observă predilecția romancierei pentru cazurile patologice, la autoarea „Rădăcinilor” fiind relevantă nu numai descrierea minuțioasă a bolii, ci mai ales legăturile complexe dintre fizic și psihic.

Boala mentală înrăutățește starea fizică, influențându-se reciproc. Fiind o bună cunoscătoare a psihologiei feminine, a fost preocupată în mod constant de evoluția feminității, marcată de agregările și de dezagregările vârstei, dar și de cele sociale. Boala este semnul unui eșec, atât biologic, cât și social, distrugând mai întâi femeia, apoi ființa. ”Oprită astfel de la ravagii violente, distrugerea se făcea lent, chinurile erau suprimate, dar le înlocuia o indispoziție morbidă, care încarcera tot organismul. Trupul acela condamnat nu simțea astfel nici energiile unor dureri care-l puteau ușura prin moarte și nici nădejdea unei vindecări. Peripețiile luptei dintre organism și flagel erau împiedicate, puterile de atac erau reduse la neputință, cele de rezistență însă nu existau nici ele.”⁷

Rădăcinile bolnave sau fragile reprezintă pentru diverși eroi din roman cauza unui final sumbru, motivele prăbușirii fiind când patologice, când sociale. Preocuparea constantă a romanelor autoarei este patologia vieții morale, susținută fiind de o putere analitică surprinzătoare. „Ceea ce o interesează în cel mai înalt grad este zugrăvirea unui proces inevitabil de dezagregare a unei lumi precis conturate socialmente, în care germenul disoluției fizice și morale începe a face ravagii.”⁸

Alterarea conștiinței este adeseori consecința surpării malade a individului. În același timp se înregistrează și un echilibru între actele conștiinței, recunoscute ca sănătoase și acelea a tulburărilor psihice. Parcurgând romanele, putem observa siguranța sondărilor morale, luciditatea analizei prin trăsături rezezi și incizii neșovăitoare. Dincolo de onorabilitatea aparențelor burgheze, prozatoarea descoperă amănuntul infamant, care duce la dezumanizarea progresivă a personajului. Pulverizarea, destrămarea și dezagregarea eului are o cauză ascunsă, devoalată în mod indirect.

În romanul tradițional femeia se identifică cu iubirea însăși, relația de cuplu bazându-se pe sentimente sincere. Proza Hortensiei Papadat-Bengescu schimbă în totalitate viziunea despre iubire, deoarece semnele patologicului sunt surprinse și la acest nivel. Retorica romanului interbelic dezaprobă abordarea subiectelor de acest gen, iar limbajul personajelor face trimiteri la teme greu abordabile sau chiar imposibile pentru epoca în discuție. Se întrezăresc fie manifestările instinctuale exacerbate (Lenora, Mika-Le, Sia), fie răceala frigidă a Elenei, fie indeterminarea sexuală manifestată în cazul lui Nory Baldwin.

Semnificative sunt în acest sens cuplurile din ciclul Hallipilor, în care personajele au ca ideal căsătoria din dragoste, pentru ca mai apoi amorul să cedeze sub presiunea vectorilor adevăratei structuri sufletești. La primul nivel, scriitoarea urmărește evoluția cuplului de la pactul erotic la cel social. Nu doar fața descoperită a cuplului este asemănătoare la perechile Walter – Lenora, Ada Razu-Lică Trubadurul, ci și dinamica internă a relațiilor dintre aceștia. Fiecare este stăpânit de plăcerea maladivă de a fi victima celuilalt. Facerea și desfacerea cuplurilor este adeseori sub semnul bolii și al morții. Partenerii vechi cedează locul celor nou veniți, părăsind scena pentru a se instala

⁶ Hortensia, Papadat-Bengescu, *Drumul ascuns*, Ediția a II-a, Editura Albatros, București, 1972, p.5

⁷ Hortensia, Papadat-Bengescu, *Concert din muzică de Bach*, Ediția a II-a, Editura Albatros, București, 1972, p. 183-184

⁸ Mircea, Zăciu, *Masca geniului*, Editura pentru literatură, București, 1967, p.214

în sanatorii luxoase sau în sicrie somptuoase, însoțite de toată mascarada funebră. În locul pasiunii își face loc o simțire morbidă, apoi un interes nesatisfăcut, alimentat de mister și urmărit de indignare.

Dragostea apare și în fanteziile personajelor labile psihic, precum Aneta Pascu din „Rădăcini”. Ea își confecționează iubirea pentru un personaj inexistent, căruia dorințele sale refulate îi închipuie un profil strălucitor.

Eroinele romanelor Hortensiei Papadat-Bengescu provin adeseori din familii dezmembrate. Familiile apar în prim-planul acțiunii sau uneori în fundalul acesteia, cu membri mai mult sau mai puțin numeroși, principali sau colaterali. Relațiile dintre aceștia pot fi clasificate în două categorii: matrimoniale sau filiale. Atât în „Concert din muzică de Bach”, cât și în „Drum ascuns”, „Fecioarele despletite” sau „Rădăcini”, sunt prezente cupluri destrămate, bazate pe materialism, parvenire, neîncredere, minciună. Metafora bolii și moartea sunt redundante și la nivelul acestui plan de posibilă împlinire feminină. Majoritatea partenerilor sunt afectați de maladii incurabile, părăsind cuplul într-un moment oportun, pentru cel rămas în viață.

Relațiile filiale și maternelor din aceste opere sunt labirintice, atipice. Mamele sunt lipsite aproape total de dragoste maternă, semn distinctiv al unei alcătuirii interioare anormale, la limita patologicului. De cele mai multe ori, ele își manifestă fâțiș repulsia față de propriul păcat, precum doctorița Rim sau Lenora. Sugestiv în acest sens este exemplul Elenei Drăgănescu-Hallipa, care se preocupă prea puțin de sensibilitatea fiului ei Ghighi și îl sacrifică întoarcerii la pământ spre rădăcini. Ambiția mamei de a-l face moșier va contribui la depresia băiatului și-l va determina să se spânzure.

Accentul cade de multe ori pe starea de bastard sau de orfan, altă transpunere metaforică în romanele Hortensiei Papadat-Bengescu a temei eșecului feminin. Orfanele sunt de obicei „fete din flori”, care caută un protector sau o protectoare. Născute din legături pasagere, adeseori incestuoase, ele reprezintă secretul rușinos al marilor familii, ascuns cu grijă și o mărturie vie a unor greșeli trecute. Renegate de părinți, parcă se oglindesc în comportamentul și înfățișarea lor însemnele urâtului. În alcătuirea lor fizică și psihică există un defect sau o disfuncționalitate majoră care le determină să fie diferite, apropiate de categoria monstruosului. Întreaga lor existență este pusă sub semnul eșecului încă de la naștere, prin originea lor incertă. Mai rar apare dorința de regăsire a rădăcinilor, ca în cazul lui Nory Baldovin. Este puternic manifestată preocuparea față de ereditate la copiii nelegitimi, care încearcă să atragă atenția asupra lor fie printr-o purtare scandalosă, fie prin încrâncenarea de a se impune printr-o agitație neobosită. Sugestive în acest sens sunt personajele Nory Baldovin, Sia. Bastarzii sunt considerați în operele scriitoarei germenii răului, care tulbură armonia aparentă a cuplurilor conjugale. Din punct de vedere social, sunt indivizi malformați sufletește, fizic, izolați, detestați de ceilalți membri ai clanului.

Afirmarea personalității pe plan social și cultural joacă un rol important la personajele feminine din romanele bengesciene. Deși manifestarea acestei dorințe se poate observa în profesie, în artă, în viața publică, pentru multe dintre ele, reușita mondenă e mai importantă decât cea profesională. În ciclul Hallipilor se evidențiază superioritatea aristocrației latifundiare, chiar dacă e impostură sau împrumut, asupra burgheziei necioplite. Reflexul parvenirii sociale este snobismul, altă mască amară a eșecului feminin, deoarece acesta presupune mimarea rafinementului și păstrarea aparențelor de morală impecabilă, iar prețul acestei mascarade este de obicei mare pentru personajele feminine. Culmea rafinementului este reprezentată de cultura muzicală clasică. Concertul organizat în salonul de audiții al Elenei Drăgănescu-Hallipa stârnește interesul lumii mondene bucureștene. Este înfățișată o lume care, din dorința de a supraviețui, trebuie să se arate strălucitoare mereu. Decadența morală și spirituală a societății îi apare scriitoarei noastre ca rezultat al epuizării interioare. Ea tratează snobismul și viața bucureșteană, reflectând în opera sa o societate proaspăt constituită burghez, care se degradează mereu, fie pe plan social, fie pe plan biologic. Stilul de viață al personajelor, orizontul închis și meschin al preocupărilor, permanenta obsesie a conservării poziției sociale și rivalitatea mondenă a grupurilor caracterizează romanele bengesciene.

Analizând marile teme ale romanelor Hortensiei Papadat-Bengescu, iubirea, familia, emanciparea și snobismul din perspectiva personajelor feminine, se poate observa că toate sunt afectate direct sau indirect de eșec.

Ochiul cercetător al romancierii înregistrează astfel prăbușirea unei lumi, a unei umanități întregi sub verdictul neiertător al propriilor vinovății.

BIBLIOGRAPHY

- Ciobanu, Valeriu, *Hortensia Papadat-Bengescu*, Editura pentru literatură, București, 1965
Constantinescu, Pompiliu, *Romanul românesc interbelic*, Editura Minerva, București, 1977
Micu, Dumitru, *Scurtă istorie a literaturii române*, Editura Iriana, București, 1995
Papadat-Bengescu, Hortensia, *Concert din muzică de Bach*, Editura Albatros, București, 1972
Papadat-Bengescu, Hortensia, *Drumul ascuns*, Editura Albatros, București, 1972
Vianu, Tudor, *Arta prozatorilor români*, Editura Minerva, București, 1988
Zaciu, Mircea, *Masca geniului*, Editura pentru literatură, București, 1967